

Внутрішнє переконання та форми висновків експерта

Микола Дементьєв *

* ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6662-5455>, e-mail: dementiev1986@ukr.net

DOI: [10.32353/khrife.4.2022.08](https://doi.org/10.32353/khrife.4.2022.08) УДК 343.148

Надійшло 06.12.2022 / Рецензовано 08.12.2022 / Прийнято до друку 20.12.2022 /
Доступно онлайн 30.12.2022

Метою статті є визначити підстави, сутність, умови й відображення внутрішнього переконання експерта у висновках проведеного дослідження, поняття та значення ймовірних висновків для кримінального провадження. Досягнення поставленої мети стало можливим завдяки використанню: системно-структурного методу — для визначення особливостей формування й зовнішнього відображення внутрішнього переконання експерта; порівняльно-правового аналізу — для зіставлення підходів науковців до доказового значення ймовірних висновків; формально-юридичного — для розкриття процесуальної незалежності судового експерта та формулювання поняття «можливий висновок експерта». Об'єктивним підґрунтям внутрішнього переконання експерта є об'єкти експертизи, експертні методики, наукові положення експертизи, результати дослідження; суб'єктивним — спеціальні знання й особистий досвід експерта. Сутністю внутрішнього переконання є психологічний стан експерта, його впевненість у здобутих результатах й готовність формулювати умовиводи. Процесуальну умову об'єктивності, неупередженості внутрішнього переконання гарантовано незалежністю судового експерта. Зовнішнім виявленням внутрішнього переконання експерта є відповіді на поставлені питання (у формі категоричних суджень). Відсутність внутрішнього переконання експерт може втілити у формулюванні висновку про можливість існування обставин і фактів. Можливий висновок слід відрізняти від імовірного. Можливий висновок є формою експертної версії, імовірність чи достовірність якої визначають за результатами оцінювання сукупно всіх доказів.

Ключові слова: кримінальне провадження; судова експертиза; внутрішнє переконання експерта; висновок експерта; імовірний висновок експерта.

Постановка наукової проблеми

Багато проблемних питань, пов'язаних з експертною діяльністю, донині не розв'язано наукою, законодавством і практикою. Одним із найскладніших серед них є питання про внутрішнє переконання експерта. У процесуальній літературі внутрішнє переконання, його зміст та підстави розглядають найчастіше щодо суб'єктів доказування — внутрішнього переконання судді, прокурора, слідчого. Щодо внутрішнього переконання експерта можна стверджувати: аспекти цієї проблеми вивчено недостатньо. Особливість внутрішнього переконання експерта полягає в тому, що під час його формування превалює когнітивна складова особистості, оскільки експерт має спеціальні знання. Внутрішнє переконання судового експерта є породженням усебічної оцінки¹ перебігу й результатів проведеного ним дослідження, а не доказів, що є характерним для власне суб'єктів доказування. Відсутність належного аналізу проблеми внутрішнього переконання судового експерта певною мірою зумовлено тим, що в чинному процесуальному законодавстві це питання окремо не врегульовано. Окрім того, правники спеціально не розглядають зв'язок між внутрішнім переконанням експерта

та формою висновків за результатами експертного дослідження, зокрема формулювання категоричних і ймовірних умовиводів.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Окремі аспекти внутрішнього переконання судового експерта в різний час досліджували: Т. В. Авер'янова, Л. Ю. Ароцкер, В. Д. Арсеньєв, А. О. Аубакірова, Р. С. Белкін, Л. М. Головченко, Н. Л. Гранат, Н. І. Клименко, В. П. Колмаков, В. О. Коновалова, Ю. Г. Корухов, А. В. Кудрявцева, В. К. Лисиченко, А. Р. Ратінов, Г. М. Резник, О. Р. Россинська, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, Е. Б. Сімакова-Єфремян, З. М. Соколовський, О. Р. Шляхов, В. Д. Юрчишин, Я. М. Яковлев та ін. Аналіз напрацювань згаданих авторів свідчить, що науковці не мають єдиної думки щодо таких важливих питань, як сутність внутрішнього переконання, елементи його структури та підстави. Недостатню увагу також приділено зв'язку внутрішнього переконання із формами остаточних висновків експерта за результатами проведеного дослідження.

Внутрішнє переконання судового експерта має складну природу, тому потребує комплексного підходу до

1 За правилами української мови іменник «оцінка» доцільно застосовувати тільки на означення результату процесу, позначення якості знань і поведінки учнів або думки, міркування про якість, характер когось (чогось), а прикметник «оціночний» є калькою з російської. В українській мові слід послуговуватися дієсловом «оцінювати» («оцінити») і прикметником «оцінний» відповідно. Проте, зважаючи на стале застосування в чинних нормативно-правових актах, що регулюють експертну діяльність, згаданих помилкових словоформ, ми змушені оперувати у цій праці саме ними.— *Ред.*

дослідження з позицій психології, логіки, гносеології та з урахуванням специфіки судово-експертної діяльності. Зазначене свідчить про те, що проблема внутрішнього переконання потребує подальшого вивчення. Необхідно диференціювати підхід до процесу формування внутрішнього переконання експерта з урахуванням його функції в судочинстві й особливостей отримання доказової інформації на основі спеціальних знань.

Методи дослідження

Зважаючи на особливості поставленої мети, для дослідження обрано такі методи: *системно-структурний* — для системного розгляду й виокремлення підстав формування внутрішнього переконання експерта, що виникають на всіх етапах проведення експертизи, його сутності та зовнішнього відображення; *порівняльно-правовий* — для зіставлення підходів науковців до доказового значення ймовірних висновків; *формально-юридичний* — як підґрунтя для розкриття процесуальної незалежності судового експерта і формулювання визначення поняття «можливий висновок експерта». Згадані методи використано як взаємопов'язані та взаємодоповнювальні, що сприяло повноті дослідження й обґрунтованості сформульованих наукових висновків і пропозицій.

Мета статті

Визначити підстави, сутність, умови й відображення внутрішнього переконання експерта у висновках проведе-

ного дослідження, поняття та значення ймовірних висновків для кримінального провадження. Проаналізувати зміст і визначити об'єктивні та суб'єктивні підстави для формування внутрішнього переконання експерта, зовнішні форми його виявлення; з'ясувати причини формулювання ймовірних висновків експерта і їх доказове значення у кримінальному провадженні; уточнити термін «імовірний висновок».

Викладення основного матеріалу дослідження

У літературі з кримінального процесу внутрішнє переконання пов'язано з оцінкою доказів². Поняття внутрішнього переконання розглянуто як засіб (метод) оцінки доказів і як результат їх оцінки. Внутрішнє переконання як метод відбиває принцип вільної оцінки й означає, що «жоден доказ не має наперед встановленої сили» (ч. 2 ст. 94 Кримінального процесуального кодексу України³, далі — *КПК України*). Щодо судового експерта вільна оцінка означає, що експерт, зважаючи на свої спеціальні знання, самостійно визначає значущість конкретних ознак, характеристик досліджуваних об'єктів. Внутрішнє переконання як результат означає, що висновку про значущість установлених ознак (сукупності ознак) об'єктів експерт доходить, лише переконавшись у цьому. Зазначений аспект внутрішнього переконання є результатом творчого мислення експерта. Цілком очевидно, що обидва аспекти поняття внутрішнього переконання нерозривно пов'язані між собою.

2 Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків, 2017. С. 118. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/13425> (дата звернення: 04.12.2022).

3 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.12.2022).

Уперше про внутрішнє переконання експерта висловився видатний український криміналіст В. П. Колмаков, на думку якого внутрішнє переконання експерта — *«це інстинкт, не несвідомі інтуїція; це — свідомо і вільно сформоване переконання, що має об'єктивні підстави, які дають змогу дійти тільки одного — істинного висновку»*⁴ [Тут і далі переклад українською мій.— Прим. автора.]. У судовій експертології внутрішнє переконання експерта характеризують як складне багатогранне поняття. Внутрішнє переконання розглядають як психічний, емоційно-інтелектуальний стан експерта, що характеризує його впевненість у правильності суджень, висновків, у тому, що вони відображають реальні факти⁵.

Структуру внутрішнього переконання судового експерта складає сукупність тісно взаємопов'язаних компонентів — гносеологічного, логічного, психологічного⁶. Гносеологічний компонент означає почуття впевненості експерта у правильності своїх спеціальних знань і всього процесу дослідження, застосування науково обґрунтованих методик дослідження, установлених властивостей та ознак об'єктів експертизи. Логічний компонент полягає в тому, що внутрішнє переконання є обґрунтованим, категоричним і (на думку експерта) достовірним та єдиним можливим щодо поставленого питання висновком, який зроблено на підставі дотримання законів і правил логіки. Психологічний компонент переконання — це результат

взаємодії розуму, почуттів і волі особи, стан свідомості, що характеризується упевненістю в об'єктивності здобутих даних та зумовлює готовність до здійснення подальших дій⁷.

Внутрішнє переконання судового експерта формується під час проведення дослідження за результатами оцінки встановлених даних. На всіх етапах експертизи (починаючи від зовнішнього огляду наданих об'єктів, наступного виявлення їх ознак, властивостей — і до формулювання остаточного умовиводу) експерт оцінює значення встановлених даних, послуговуючись спеціальними знаннями й методами логіки, застосовуваними для оцінювання будь-яких доказів. Отже, висновок експерта ґрунтується не лише на об'єктивних даних, установлених у результаті проведених досліджень, а й на їх індивідуальній оцінці. Отримані в результаті експертизи фактичні дані (наприклад, загальні та окремі ознаки почерку, кількісний та якісний склад скла, сліди травлення на документі тощо) експерт повинен усвідомити, оцінити їх достовірність і значення для вирішення поставленого питання. Він має бути впевнений у тому, що застосованою методикою дослідження (на підставі спеціальних знань) встановлено об'єктивно наявні факти, умовиводи є логічним підсумком цих фактів і зроблений з огляду на них висновок є єдиним можливим.

Внутрішнє переконання експерта обумовлено й пов'язано із принципом його процесуальної незалежності та

-
- 4 Колмаков В. П. О внутреннем убеждении советского судебного эксперта / Вопросы советской криминалистики. Москва, 1951. С. 28.
5 Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособ. Москва, 2001. С. 468.
6 Головченко Л. М. Оцінка висновків криміналістичної експертизи : автореф. ... дис. канд. юрид. наук. Київ, 1999. С. 10.
7 Серкевич І. Р., Лісіцина Ю. О. Психологічні особливості внутрішнього переконання судді. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2022. Вип. 11. С. 53. DOI: [10.36477/2616-7611-2022-11-08](https://doi.org/10.36477/2616-7611-2022-11-08) (дата звернення: 04.12.2022).

самостійності. Незважаючи на відсутність у процесуальних кодексах норми про те, що експерт дає висновок на підставі свого внутрішнього переконання, це положення є логічним результатом його становища у кримінальному, цивільному, адміністративному процесі. Так, згідно зі ст. 3 й 4 Закону України «Про судову експертизу»⁸, одним із принципів судово-експертної діяльності є незалежність судового експерта (процесуальна самостійність під час проведення досліджень і надання висновку) та заборона будь-кому втручатися в проведення судової експертизи, примушувати експерта до відмови від надання висновків і показань (під загрозою передбаченої законом кримінальної відповідальності — ст. 364, 365, 373, 386 Кримінального кодексу України⁹).

Експерт дає висновок на підставі об'єктивної й усебічної оцінки проведених досліджень відповідно до своїх спеціальних знань. До того ж він має право клопотати про надання йому додаткових матеріалів, необхідних для надання висновку, а в разі їх недостатності зобов'язаний повідомити про неможливість надати висновок (ст. 69 КПК України¹⁰). Отже, питання про можливість скласти висновок за наданими об'єктами й іншими матеріалами, а також про те, що саме міститиме цей висновок, експерт вирішує за своїм внутрішнім переконанням. Переконання експерта не пов'язано з органом (особою), який (яка) призначив(-ла) експертизу. Водночас замовник експертизи не має права змусити експерта надати висновок певного змісту. Такого права також не мають ані

керівник експертної установи, ані хтось інший.

Зауважене вище означає, що висновки експерта ґрунтуються на його переконанні, сформованому не тільки на об'єктивних результатах проведених ним на підставі спеціальних знань досліджень, а й на суб'єктивній оцінці здобутих результатів. Внутрішнє переконання експерта відображає впевненість експерта у правильності зроблених ним висновків. Утім, значення внутрішнього переконання експерта не обмежено цим принципом. Експертиза як засіб доказування встановлює нові доказові факти й обставини справи, проте водночас вона пов'язана і з особистістю експерта. Експертиза не є джерелом доказів, якщо експерт не дійшов у результаті оцінки своїх досліджень висновку (переконання) про те, що встановлені ним обставини відповідають дійсності.

Внутрішнє переконання як психологічна категорія передбачає певну форму зовнішнього виявлення, що залежить від процесуального становища суб'єкта, у якого виникає переконання. Зовнішньою формою виявлення внутрішнього переконання судового експерта є відповіді на поставлені йому питання. Отже, як обов'язковий підсумок оцінки експертом результатів проведеного ним дослідження, внутрішнє переконання має в усіх випадках набувати характеру суджень, що традиційно поділяють на такі види: висновки категоричні (однозначні, безумовні) і висновки про неможливість вирішити поставлене питання. Кожен із двох названих видів суджень про досліджуваний факт

8 Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 04.12.2022).

9 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.12.2022).

10 Кримінальний процесуальний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.12.2022).

є результатом сформованого внутрішнього переконання судового експерта¹¹.

Якщо експерт не досяг стану внутрішнього переконання, у нього немає цілковитої впевненості в результатах дослідження, він виносить висновок, який в судовій експертології називають «імовірним» (припустимим, проблематичним). Імовірні висновки залишаються предметом давньої дискусії в криміналістичній та процесуальній літературі: щодо їх прийнятності й доказового значення думки науковців різняться.

Більшість учених на підставі відсутності в кримінальному процесуальному законодавстві заборонної норми про це допускають можливість надання ймовірних висновків. Водночас деякі правники¹² вважають, що ймовірні висновки не можна розглядати як джерело доказів, оскільки вони є припущеннями про факти (у такий спосіб ототожнюючи ймовірні висновки з припущеннями, які не приймають як

докази обвинувачення згідно зі ст. 62 Конституції України¹³). Дехто вважає, що проміжні факти, ознаки й обставини, викладені в дослідницькій частині експертизи, на які спираються ймовірні висновки, мають значення непрямих доказів¹⁴. Наголошено, що питання про істинність і значення ймовірних висновків експерта слід вирішувати після їх перевірки й оцінки у системі всіх зібраних у справі доказів¹⁵. Допускаючи існування ймовірних висновків, акцентовано увагу на їхній позитивній ролі у процесі розслідування для здобуття орієнтовної, пошукової інформації¹⁶ (зокрема, щодо версій, які необхідно перевірити¹⁷). Нарешті запропоновано розглядати ймовірні висновки експерта як доказ, тому що ймовірна форма автоматично не позбавляє висновок експерта доказового значення¹⁸. Справді, будь-який висновок експерта як документ має цілком відповідати вимогам ст. 102 КПК

- 11 Юрчишин В. Д. Аналіз та класифікація висновків експерта у кримінальному провадженні: теоретичний та практичний аспекти. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2013. Вип. 1 (3). С. 442. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2013/42.pdf (дата звернення: 04.12.2022).
- 12 Панько Н. А. Доказове значення висновку експерта. *Форум права*. 2009. № 1. С. 411.
- 13 Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та доп.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 04.12.2022).
- 14 Скачкова Т. Ю. Про можливість використання висновків криміналістичних експертиз із вірогідною формою висновку під час розслідування кримінальних проваджень. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2014. Вип. 4. Т. 2. С. 248.
- 15 Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2019. С. 58. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12104/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%92%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%87%D0%B0%D0%BA%203.pdf?sequence=6&isAllowed=y> (дата звернення: 04.12.2022).
- 16 Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій : посібник. Київ, 2007. С. 158—159 ; Клименко Н. І., Колонюк В. П. Структура і доказове значення висновку експерта як документа, що відображає його дослідження. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2009. Вип. 9. С. 217 ; Експертизи у судовій практиці : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. Київ, 2005. С. 263.
- 17 Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике : учеб. пособ. Киев, 1987. С. 90.
- 18 Юрчишин В. Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2007. С. 153.

України¹⁹, проте висновки, сформульовані в імовірній формі, потребують більш ґрунтовної аргументації, наведення підстав складання й пояснення причин неможливості отримати висновків у категоричній формі. На нашу думку, експертний висновок як процесуальний документ (незалежно від форми остаточних умовиводів) підлягає оцінці як джерело доказів. Деякі дослідники вважають, що за результатами оцінки й перевірки ймовірний висновок експерта набуває доказового значення, якщо надалі він узгоджується з іншими зібраними у провадженні доказами²⁰. Убачаємо останню позицію найбільш доречною.

На нашу думку, термінологію щодо ймовірних висновків і їх сутності слід уточнити. Спершу необхідно чітко розмежувати поняття «категоричний» і «імовірний», оскільки вони мають різне етимологічне походження. «Категоричний» — це заснований на впевненості, який передбачає безумовність, безальтернативність судження. Протилежним категоричному є поняття «можливість». Висновок у формі можливості передбачає наявність чи відсутність будь-якого факту, події. Невпевненість експерта у вирішенні поставленого питання доцільно передати саме терміном «можливість». Інша парна категорія — «імовірність» і «достовірність». Вони характеризують знання з погляду його доведеності, обґрунтованості, переконливості, відповідності дійсності. Достовірним є знання, істинність якого підтверджено певними даними, імовір-

не — проблематичне знання, істинність якого не доведено: так імовірне протиставлено достовірному. Згідно зі ст. 94 КПК України²¹ достовірність висновку експерта визначають під час оцінки слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд — разом з іншими встановленими у провадженні доказами. Тож поняття «імовірний» і «достовірний» характеризують ступінь доказування фактів, форму знання. У цьому разі йдеться про суб'єктивне ставлення експерта до ступеня доказування. Отже, категоричні висновки слід відрізняти від достовірних, а можливі — від імовірних.

Процедура експертного дослідження містить певні стадії. На підставі огляду наданих об'єктів, власних спеціальних знань і набутого досвіду експерт висуває експертні версії відповідно до поставленого перед ним питання. Експертна версія є обґрунтованим припущенням експерта про характеристики та стан наданих об'єктів, остаточні та проміжні обставини, що підлягають визначенню під час дослідження. Експертні версії висувають щодо різних характеристик наданих на експертизу об'єктів: природи та походження їхніх ознак, механізму відображення особливостей одних об'єктів в інших, ролі об'єктів у механізмі розслідуваних подій, інформаційної структури об'єктів та ін.²² Версії є підставою для вибору методики подальшого експертного дослідження, у процесі якого їх перевіряють та уточнюють, а здобуті результати — підставою для переходу від гіпотези до певного знання. Сукупність отриманих

19 Кримінальний процесуальний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.12.2022).

20 Афонін Д. С. Деякі особливості використання некатегоричних висновків експерта в якості доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 3. С. 193.

21 Кримінальний процесуальний кодекс URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.12.2022).

22 Щербаківський М. Г. Судова експертологія : посібник. Харків, 2008. С. 117.

від експертних операцій даних формує внутрішнє переконання експерта в упевненості щодо достовірності, недостовірності, імовірності висунутої версії. Якщо надані експертіві вихідні дані за своєю кількістю або якістю недостатньо інформативні, методика недосконала або відсутні певні наукові розробки, дотичні поставленому питанню, то в експерта формується неповне внутрішнє переконання у достовірності отриманих результатів дослідження²³. Неможливість досягти достовірного знання допускає вірогідність існування факту, але не виключає іншого, протилежного висновку про факт. Такий психологічний стан утілено у формулюванні висновку у формі можливості за нашою термінологією²⁴.

Отже, можливий висновок експерта є версією, достатньою мірою не підтвердженою результатами проведеного експертного дослідження, тому він є формою розв'язання експертом поставленого питання. Якщо експерт у межах своїх спеціальних знань і ґрунтуючись на наданих йому матеріалах не в змозі вирішити питання (наприклад, про індивідуальну ідентифікацію), в окремих випадках його можуть вирішити слідчий і суд, ґрунтуючись на всій сукупності доказів з урахуванням проміжних висновків експерта. Тому дуже

важливо згадані проміжні висновки викласти чітко, зрозуміло, щоб надалі їх можна було використати для доказування фактичних обставин справи. Експертні версії (у формі можливих висновків) можуть підтвердити інші докази кримінального провадження. Аналіз судової практики за 2020 рік свідчить: як джерело доказів у такій формі прийнято 86 % висновків експертів у кримінальних провадженнях і 78 % — у цивільних справах²⁵. Обґрунтовані можливі висновки експерта цілком припустимі в експертній практиці, а ймовірність чи достовірність фактів та обставин правопорушення встановлюють власне суб'єкти доказування, оцінюючи сукупність усіх зібраних у кримінальному провадженні доказів.

Висновки

На підставі проведеного аналізу можна виокремити певні складові внутрішнього переконання судового експерта. Об'єктивним пізнавальним підґрунтям внутрішнього переконання експерта є об'єкти, надані на експертизу, наявність розроблених експертних методик, наукові положення певного виду експертизи, з'ясовані фактичні обставини правопорушення, здобуті результати

23 Georgiou N., Morgan R. M., French J. C. The Shifting Narrative of Uncertainty: a Case for the Coherent and Consistent Consideration of Uncertainty in Forensic Science. *Australian Journal of Forensic Sciences*. 2022-07-31. Pp. 6—9. DOI: [10.1080/00450618.2022.2104370](https://doi.org/10.1080/00450618.2022.2104370) (дата звернення: 04.12.2022) ; Іванович А., Науменко С., Брюхань С. Оцінювання ідентифікаційних ознак почерку за різних форм висновку експерта. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 106. DOI: [10.32353/khrife.3.2021.07](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2021.07) (дата звернення: 04.12.2022).

24 Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків. 2017. С. 225.

25 Щербаковський М. Г. Судебная практика оценки вероятных выводов эксперта. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : мат-ли II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19.11.2020). Київ, 2020. С. 649. URL: <https://m3rkrxutm8pk3eqapl5yn-jvb3gjsps8uao.cdn-freehost.com.ua/wp-content/uploads/2021/06/5fd09ad02772c.pdf> (дата звернення: 04.12.2022).

дослідження у вигляді ознак і характеристик об'єктів. Суб'єктивною основою внутрішнього переконання є спеціальні знання й особистий досвід експерта. Сутність внутрішнього переконання — це психологічний стан експерта, його впевненість в об'єктивності й надійності здобутих результатів, правильності їх інтерпретації й оцінки та готовність формулювати умовиводи. Внутрішнє переконання експерта є почуттям упевненості у правильності його думки й ухваленого на її підставі рішення. Внутрішнє переконання є таким психологічним станом, коли експерт (на підставі спеціальних знань, наукових і методичних засад експертизи) упевнений у правильності обраної схеми й методики дослідження наданих матеріалів, отриманих результатах, їх інтерпретації й оцінки, і готовий сформулювати відповіді на поставлені перед ним питання. Процесуальну умову об'єктивності, неупередженість внутрішнього переконання гарантовано незалежністю судового експерта.

Зовнішнім виявленням внутрішнього переконання експерта є надані ним логічні, обґрунтовані відповіді на поставлені питання у формі категоричних суджень. Внаслідок недостатності або недоброякісності наданих на експертизу матеріалів і/або відсутності науково-методичних засад, відповідних поставленим питанням, в експерта може виникнути непевність у результатах дослідження, а відсутність внутрішнього переконання експерт має змогу втілити у формулюванні висновку про можливість існування фактів, обставин. Можливий висновок слід відрізняти від імовірного: він є формою експертної версії, імовірність чи достовірність якої встановлюють слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд за результатами оцінки всіх доказів у сукупності.

Internal Conviction and Forms of Expert Conclusions Mykola Dementiev

The Article Purpose is to determine grounds, essence, conditions and reflection of the forensic expert's internal conviction in conclusions of performed research, the concept and significance of possible conclusions for criminal proceedings. Fulfilling the set goal was made possible due to the use of: the system-structural method (to determine peculiarities of formation and external manifestation of the forensic expert's internal conviction); the comparative-legal analysis (to compare approaches of researchers with probative value of probable conclusions); the formal-legal (to reveal procedural independence of the forensic expert and formulate the concept of "probable expert conclusion"). Objective basis of the forensic expert's internal conviction is objects of forensic examination, expert methods, scientific positions of forensic examination, research results; subjective: the forensic expert's specific expertise and personal experience. The essence of internal conviction is psychological state of a forensic expert, his/her confidence in obtained findings and readiness to word conclusions. The procedural condition of objectivity, impartiality of internal conviction are guaranteed by the forensic expert's independence. External manifestation of the forensic expert's inner conviction is answers to addressed questions (in the form of categorical judgments). The lack of internal conviction may be embodied by the forensic expert while formulating a conclusion as to possibility of existence (availability) of circumstances and facts. A possible conclusion should be distinguished from a probable one. A possible conclusion is a form of the forensic expert's version, which probability or credibility is determined stemming from results of evaluation of all pieces of evidence as a whole.

Keywords: criminal proceedings; forensic examination; forensic expert's internal

conviction; expert conclusion; forensic expert's probable conclusion.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію чи підготовку рукопису.

Учасники

Автор вніс свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автор заявляє, що у нього відсутній конфлікт інтересів.

References

- Afonin, D. S. (2014). Deiaki osoblyvosti vykorystannia nekategoriichnykh vysnovkiv eksperta v yakosti dokaziv [Certain features of the use of non-categorical expert conclusions as evidence]. *Porivnialno-analitychne pravo*. № 3 [in Ukrainian].
- Belkin, R. S. (2001). *Kurs kriminalistiki* [Criminalistics Course]: ucheb. posob. Moskva [in Russian].
- Ekspertyzy u sudovii praktytsi* [Forensic examinations in judicial practice] (2005) : nauk.-prakt. posib. / za zah. red. V. H. Honcharenka. Kyiv [in Ukrainian].
- Georgiou, N., Morgan, R. M., French, J. C. (2022). The Shifting Narrative of Uncertainty: a Case for the Coherent and Consistent Consideration of Uncertainty in Forensic Science. *Australian Journal of Forensic Sciences*. Vol. 7-31. DOI: [10.1080/00450618.2022.2104370](https://doi.org/10.1080/00450618.2022.2104370).
- Holovchenko, L. M. (1999). *Otsinka vysnovkiv kryminalistychnoi ekspertyzy* [Evaluation of forensic examination findings]: avtoref. ... dys. kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Ivanović, A., Naumenko, S., Briukhan, S. (2021). Evaluation of identification signs of handwriting for different types of forensic report. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Is. 3 (25). DOI: [10.32353/khrife.3.2021.07](https://doi.org/10.32353/khrife.3.2021.07).
- Klymenko, N. I. (2007). *Sudova ekspertolohiia. Kurs lektsii* [Forensic expertology: Lecture course]: posibnyk. Kyiv [in Ukrainian].
- Klymenko, N. I., Koloniuk, V. P. (2009). Struktura i dokazove znachennia vysnovku eksperta yak dokumenta, shcho vidobrazhuie yoho doslidzhennia [The structure and probative value of the expert conclusion as a document reflecting his/her research]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 9 [in Ukrainian].
- Kolmakov, V. P. (1951). O vnutrennem ubezhdenii sovetskogo sudebnogo ehksperta [On inner conviction of soviet forensic expert]/ *Voprosy sovetskoi kriminalistiki*. Moskva [in Russian].
- Lisichenko, V. K., Tsirkal, V. V. (1987). *Ispolzovanie spetsialnykh znaniy v sledstvennoi i sudebnoi praktike* [The use of specific expertise in investigative and judicial practice]: ucheb. posob. Kiev [in Russian].
- Panko, N. A. (2009). Dokazove znachennia vysnovku eksperta [Probative value of the expert conclusion]. *Forum prava*. № 1 [in Ukrainian].
- Serkevych, I. R., Lisitsyna, Yu. O. (2022). Psychological particularities of judge's internal convictions [Psychological particularities of judge's internal convictions]. *Herald of Lviv University of Trade and Economics. Law Sciences*. No 11. DOI: [10.36477/2616-7611-2022-11-08](https://doi.org/10.36477/2616-7611-2022-11-08) [in Ukrainian].
- Shcherbakovskii, M. G. (2020). Sudebnaia praktika otsenki veroiatnykh vyvodov ehksperta [Judicial practice of evaluating probable conclusions of the forensic expert]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertolohii, kryminalistyky ta kryminalnoho protsesu* : mat-ly II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 19.11.2020). Kyiv. URL: <https://m3rkrxutm8pk3eqapl5ynjvb3gtps8uao.cdn-freehost.com.ua/wp-content/>

- [uploads/2021/06/5fd09ad02772c.pdf](#) [in Russian].
- Shcherbakovskiy, M. H. (2008). *Sudova ekspertolohiia* [Forensic expertology]: posibnyk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B. (2017). *Teoretyko-pravovi ta metodolohichni zasady kompleksnykh sudovo-ekspertnykh doslidzhen* [Theoretical, legal and methodological principles of complex forensic research]: dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Skachkova, T. Yu. (2014). Pro mozhyvist vykorystannia vysnovkiv kryminalistychnykh ekspertyz iz virohidnoiui formoiu vysnovku pid chas rozsliduvannia kryminalnykh provadzhen [On the possibility of using conclusions of forensic examinations presented as probable conclusions during investigation of criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia Yurydychni nauky*. Vyp. 4. T. 2 [in Ukrainian].
- Vapniarchuk, V. V. (2017). *Teoriia i praktyka kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia* [Theory and practice of criminal procedural proof]: monohrafiia. Kharkiv. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/13425> [in Ukrainian].
- Vorobchak, A. R. (2019). *Vysnovok eksperta yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu provadzhenni* [The expert opinion as a source of evidences in criminal proceedings]: dys. ... kand. yuryd. nauk. Odesa. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12104/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%92%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%87%D0%B0%D0%BA%203.pdf?sequence=6&isAllowed=y> [in Ukrainian].
- Yurchyshyn, V. D. (2007). *Vysnovok eksperta yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu protsesi Ukrainy* [Expert's conclusion as a source of evidences in criminal proceeding of Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Yurchyshyn, V. D. (2013). Analiz ta klasyfikatsiia vysnovkiv eksperta u kryminalnomu provadzhenni: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty [Analysis and classification conclusions of expert in criminal proceedings: theoretical and practical aspects]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Vyp. 1 (3). URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2013/42.pdf [in Ukrainian].

Демент'єв, М. (2022). Внутрішнє переконання та форми висновків експерта. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 4 (29). С. 149—159. DOI: 10.32353/khrife.4.2022.08.